

Sidensvans *Bombycilla garrulus*

Global utbredelse

Sidensvansens hekkeområder henger sammen med de nordlige barskoger, i et belte fra Norge gjennom Russland, samt i Alaska og vestre halvdel av Canada. I europeisk sammenheng er sidensvansen en utpreget høynordisk art.

Norsk utbredelse og habitatvalg

I Norge er sidensvansens utbredelse hovedsakelig begrenset til østre halvdel av Finnmark fylke. I tillegg finnes fra Atlas-perioden spredte enkeltfunn av hekkende fugler, eller fugler observert i hekketida, i Troms, Nordland, Oppland og Hedmark. Utenfor Atlas-perioden finnes tilsvarende funn også fra Trøndelag, Akershus og Nordmøre. Utfra Atlas-kartet er utbredelsen betydelig innskrenket i forhold til Haftorn (1971).

Sidensvansen er knyttet til nordlige gran- eller furuskoger, helst gammel, lavbevokst skog som gjerne ligger nær torvmyrer og andre fuktige områder. Fugler som observeres i Hedmark og Oppland i hekketiden, blir gjerne påtruffet i høyereliggende fjellnær barskog. I vinterhalvåret opptrer sidensvansen i nesten all slags skog og landskap, men mest i bærrike områder. Den besøker da ofte hager, parker og kulturlandskap.

Bestandstørrelse og bestandsutvikling

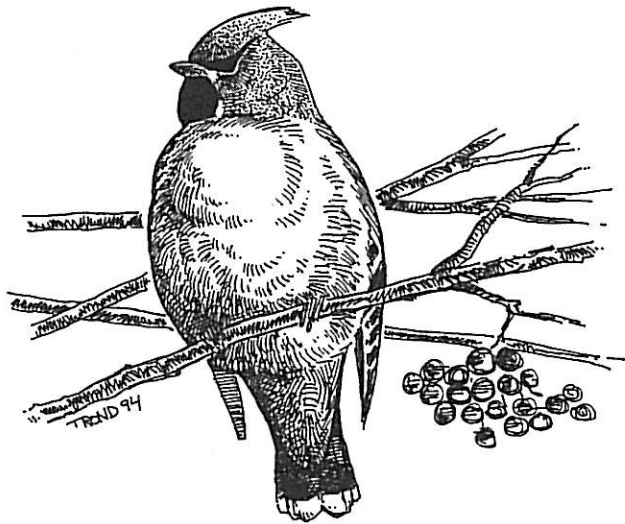
Sidensvansens hekkeområder var lenge ukjent for ornitologene, og først i 1856 ble de første sidensvansreirene funnet i finsk Lappland. Fuglen gjør lite av seg på hekkeplassen, og blir sannsynligvis lett oversett. I russiske taigaområder hvor sidensvansen hekker, ligger tettheten mellom 6 og 9 fugler/km². I rikere elvekantskog med vierkjerr øker tettheten opp mot 35 fugler/km².

I det norske Atlas-materialet er sidensvansen registrert i 23 ruter à 100 km². Av disse ligger 18 i Finnmark. Dersom tettheten av fugl i disse rutene tilsvarende de russiske taigaundersøkelsene (omkring 10 fugl/km²), tilsier det en norsk hekkebestand på omkring 8500 par. Fuglene utnytter imidlertid en næringskilde som er svært avhengig av årvisse variasjoner i snøsmelting og temperatur. Det er derfor mer sannsynlig at den norske hekkebestand av sidensvans ligger mellom 1000 og 5000 par, mens Atlas-komiteens anslag ligger enda noe lavere (Tabell 1).

Sidensvansen opptrer invasjonstypet, og mye tyder på at bestandene bygger seg gradvis opp gjennom en tiårsperiode, for deretter å falle tilbake på et lavt nivå igjen. Bestanden av hekkende sidensvans vil derfor kunne variere sterkt fra år til år. Det er imidlertid ikke noe som tyder på at arten har endret forekomst eller utbredelse i nyere tid.

Hekkebiologi

Sidensvansen bygger reir av skjeggjav, strå og tykke, tørre bartrekvister, som regel godt i skjul under en grein. Reirene kan ligge både inne i skog eller i skogkant mot åpne områder. Fuglene legger 5-6 egg fra slutten

av mai til slutten av juni. De ruges 14-15 døgn, og ungenes reirtid er omtrent like lang. Sidensvansen kan opptre svært anonymt på hekkeplassen, og den er derfor lett å overse.

I sommerhalvåret opptrer sidensvansen som en stor fluesnapper. Det er særlig mygg, stankelbeinmygg, døgnfluer og vårfluer som står på artens diettliste. Insektene fanges ved at sidensvansen på fluesnappermaner sitter og speider fra en utkikkspost etter bytte. Når et insekt flyr forbi, kaster sidensvansen seg ut i luften og snapper byttet, for deretter å vende tilbake til utkikksposten. Sidensvansene kan også fly fram og tilbake over åpne områder og jakte på svermende insekter, f.eks. over en vannflate. Det brede nebbet gir sidensvansen et stort gap som er velegnet til slik insektfangst. På mange måter kan sidensvansens jaktatferd, vingeform og fluktmønster minne om bietere.

Om høsten skifter sidensvansene næringsvalg, og går over til å spise frukt og bær. Denne kosten passerer sidensvansens tarmsystem forholdsvis raskt, noe som gjør at fuglen må sette til livs forholdsvis store mengder bær og frukt hver dag, opp mot 2-3 ganger sin egen kroppsvekt. Under næringssøk i vinterhalvåret opptrer sidensvansene nesten uten unntak i flokk. Når fuglene finner en bærbusk, blir den raskt ribbet før fuglene flyr på leting etter en ny matkilde. Om våren kan sidensvansene plukke ferske skudd fra bl.a. lerketrær, slikke sevje fra bjørk og lønn, eller spise lav og mose.

Trekkforhold

Sidensvansen er en trekkfugl, som har Nord-Europa som overvintringsområde. Fuglene trekker lenger mot sør etter hvert som forrådet av frukt og bær er spist opp. Derfor er det store variasjoner i fuglenes opptreden sørover i Europa. I ekstreme tilfeller kan sidensvanser begi seg helt sør til Italia og Nord-Afrika, og vest til Irland og Island. De fleste ringmerkede sidensvanser er funnet igjen sør for merkestedene. En fugl merket i Polen, ble funnet igjen den påfølgende vinter i Øst-Sibir, omkring 5500 km unna.

Roar Solheim

Sidensvans *Bombycilla garrulus*

- 4 ● Konstatert hekking
- 7 ● Sannsynlig hekking
- 12 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

